

Izvješće EDF-a - rujan 2022.

Prisilna sterilizacija osoba s invaliditetom u Europi

Unija

Autorice: Marine Uldry i Ženski odbor EDF-a

Urednica: Natalia Suárez **and André Felix**

Konzultant: Haëndila Varela

Grafički dizajn: VisuallyThinking.dk

Avenija umjetnosti 7-8

1210 Bruxelles Belgija

info@edf-feph.org

www.edf-feph.org

Twitter: [@MyEDF](https://twitter.com/MyEDF)

**Funded by
the European Union**

Financirano od strane Europske unije. Izneseni stavovi i mišljenja su, međutim, isključivo stavovi autora/autorica i ne odražavaju nužno stavove Europske unije ili Europske komisije.

Ni Europska unija ni tijelo koje dodjeljuje potporu ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Sadržaj

Uvod	4
------	---

Sažetak	6
---------	---

Definicija i međunarodni pravni okvir 8

Što je prisilna sterilizacija?	8
--------------------------------	---

Je li to zabranjeno međunarodnim pravom o ljudskim pravima i zašto? 8	
---	--

Prisilna sterilizacija u državama članicama EU-a 12

Podaci o prisilnoj sterilizaciji	14
----------------------------------	----

Razlozi koji se navode za opravdanje prisilne sterilizacije	15
---	----

Izuzeće od slobodnog i informiranog pristanka	16
---	----

Kriminalizacija prisilne sterilizacije	19
--	----

Pristup pravdi i pravnim lijekovima	21
-------------------------------------	----

Primjeri obećavajućih inicijativa i praksi prema ukidanju prisilne sterilizacije 24

Zaključak i preporuke	26
-----------------------	----

Kontakt	28
---------	----

Uvod

Prisilna sterilizacija osoba s invaliditetom je sveprisutno zlostavljanje i teško kršenje njihovih temeljnih prava. Unatoč tome, ona je u tijeku i široko rasprostranjena diljem Europe i svijeta.

Sposobnost osoba s invaliditetom da imaju djecu često se prisilno oduzima, često iza zatvorenih vrata, često uz pristanak države.

Osobe s intelektualnim ili psihosocijalnim teškoćama, posebno one pod skrbništvom, među najizloženijima su riziku od sterilizacije bez vlastitog pristanka. Žene i djevojčice s invaliditetom, te sve one koje mogu nositi trudnoću, pretežno su meta.

Prisilna sterilizacija može se smatrati mučenjem i dovesti do cjeloživotne traume.

To je još uvijek legalno u nekoliko zemalja EU-a. Nadalje, često se odlučuje bez pristanka osobe.

Također je slučaj da je u zemljama u kojima to nije legalno osoba sterilizirana bez svog znanja, pod krinkom drugih medicinskih postupaka, a to je otkriveno tek kasnije u životu. Tada je teško prijaviti i postići pravdu.

Ovo izvješće ima za cilj osvijetliti ovo teško kršenje ljudskih prava i zahtijeva da se ta praksa zabrani diljem Europe i svijeta.

Europski forum za osobe s invaliditetom

EDF je krovna organizacija osoba s invaliditetom koja brani interese više od 100 milijuna osoba s invaliditetom u Europskoj uniji. Mi smo jedinstvena platforma koja okuplja reprezentativne organizacije osoba s invaliditetom iz cijele Europe. Vode nas osobe s invaliditetom i njihove obitelji te kao takvi predstavljamo snažan, ujedinjen glas osoba s invaliditetom u Europi.

EDF je posvećen pravima žena, ravnopravnosti spolova i ženskom pokretu. Aktivni smo član Europskog ženskog lobija i Europske koalicije za okončanje nasilja nad ženama i djevojčicama.

Zahvale

Istraživanje za ovo izvješće provela je konzultantica Haëndila Varela.

Izvješće su uredili Marine Uldry, viša službenica za ljudska prava EDF-a, i André Felix, koordinator za komunikacije.

Pregledali su ga Ženski odbor EDF-a i Upravni odbor EDF-a.

Europski forum osoba s invaliditetom zahvaljuje svima koji su doprinijeli izvješću.

Sažetak

Prisilna sterilizacija je teško kršenje temeljnih prava. Štoviše, to je štetna praksa i primjer nasilja temeljenog na spolu koje se još uvijek uglavnom događa osobama s invaliditetom, Romima i interseksualnim osobama diljem Europe.

Zabranjeno je brojnim međunarodnim dokumentima: Konvencijom Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja (Istanbulska konvencija) i Rimskim statutom Međunarodnog kaznenog suda, među ostalima. Unatoč tome, još uvijek je dopušteno zakonom u nekoliko država članica EU-a.

Od kolovoza 2022. utvrdili smo sljedeće:

- Samo 9 država članica EU-a izričito kriminalizira prisilnu sterilizaciju kao zasebno kazneno djelo u svom kaznenom zakoniku¹.
- Najmanje 14 država članica EU-a još uvijek dopušta neke oblike prisilne sterilizacije u svojim zakonodavstvima: Austrija, Bugarska, Hrvatska, Cipar, Češka, Danska, Estonija, Finska, Mađarska, Latvija, Litva, Malta, Portugal i Slovačka². One ovlašćuju skrbnika, zakonskog zastupnika, administratora ili liječnika da u njihovo ime da pristanak na sterilizaciju osobe s invaliditetom.
- 3 države članice odobravaju prisilnu sterilizaciju maloljetnika: Češka, Mađarska i Portugal.
- U najmanje 3 države članice EU-a upotreba kontracepcije ili Sterilizacija može biti uvjet za prijem u stambene ustanove: Belgija, Francuska i Mađarska.

Iako se ne uvijek izričito tako imenuje, široko rasprostranjena praksa sterilizacije osobe bez njezina slobodnog, prethodnog i informiranog pristanka i/ili znanja je prisilna sterilizacija.

Prisilna sterilizacija osoba s invaliditetom u EU 7

Definicija i međunarodni pravni okvir

Što je prisilna sterilizacija?

Sterilizacija se može definirati kao postupak koji rezultira trajnom nemogućnošću prirodne reprodukcije. Ovaj postupak je prisilan kada se osoba podvrgne sterilizaciji bez svog znanja ili pristanka ili nakon što ju je izričito odbila, ili ako se sterilizacija provodi u odsutnosti ozbiljne i neposredne prijetnje ili rizika za zdravlje i život³.

Sterilizacija je također prisilna kada je osoba prisiljena prihvatiti sterilizaciju od strane svoje obitelji i/ili medicinskih stručnjaka ili kada to zahtijevaju politike ili zakonodavstvo, na primjer radi pristupa uslugama (npr. stambena ustanova) ili promjenama u pravnom dokumentu (npr. promjena spola u pravnom dokumentu za transrodne osobe).

Je li to zabranjeno međunarodnim pravom o ljudskim pravima i zašto?

Međunarodni ugovori o ljudskim pravima zabranjuju prisilnu sterilizaciju jer krši ljudska prava, kao što su prava na dostojanstvo, fizički integritet, privatnost i slobodan i informirani pristanak. Nadzorna tijela preporučila su zabranu prisilne sterilizacije u nekoliko zemalja, uključujući države članice EU-a.

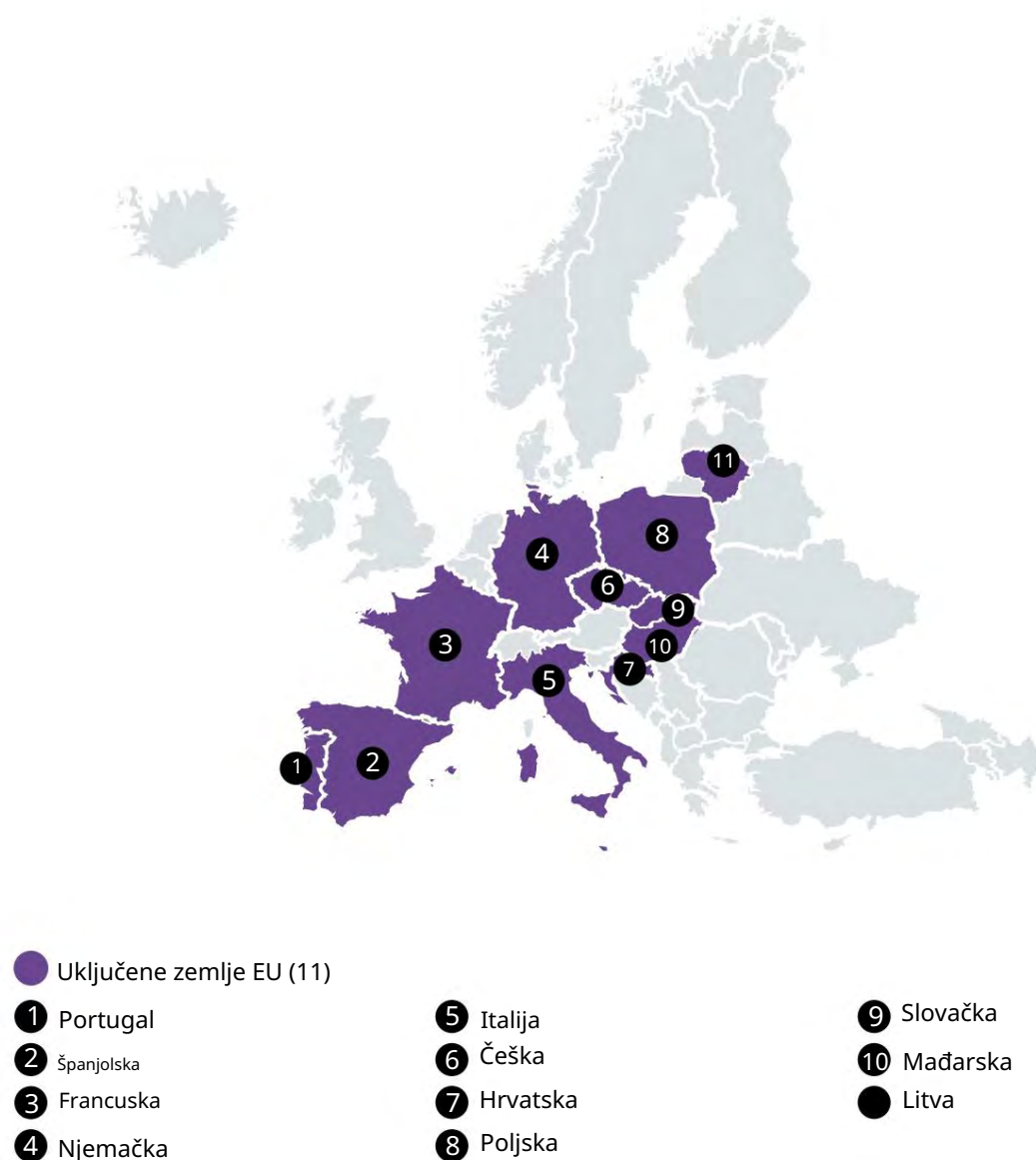
Prisilna sterilizacija osoba s invaliditetom u EU 9

Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom

(CRPD)⁴ uključuje više odredbi relevantnih za pitanje prisilne sterilizacije. Članak 12. pokriva pravo osoba s invaliditetom na jednako priznanje pred zakonom i na uživanje pravne sposobnosti ravnopravno s drugima te na primanje podrške za ostvarivanje svoje pravne sposobnosti. Članak 16. podsjeća na dužnost država da zaštite osobe s invaliditetom od svih oblika nasilja i zlostavljanja te da poduzmu zakonodavne, socijalne i obrazovne mjere u tom smislu. Članak 17. štiti fizički i mentalni integritet osobe. CRPD jamči poštivanje doma i obitelji prema članku 23., uključujući pravo na osnivanje obitelji i „slobodno i odgovorno odlučivanje o broju i razmaku između svoje djece“ te pristup informacijama o reproduktivnom i obiteljskom odgoju. Pravo na slobodan i informiran pristanak u području zdravlja obuhvaćeno je člankom 25.

Odbor Ujedinjenih naroda za prava osoba s invaliditetom više je puta pozvao na zabranu prisilne sterilizacije. Objasnio je da se ta praksa može smatrati oblikom okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja te krši nekoliko međunarodnih ugovora o ljudskim pravima⁵. Odbor je zatražio od 11 zemalja EU-a mjere za zabranu i borbu protiv ovog kršenja⁶.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom traži od zemalja EU-a da uspostave mjere za zabranu i borbu protiv prisilne sterilizacije

Odbor za prava osoba s invaliditetom nije pregledao sve države članice EU-a.

Prema članku 12. Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)⁷, države stranke dužne su poduzeti sve mjere kako bi spriječile diskriminaciju žena u području zdravstvene skrbi i osigurale pristup zdravstvenim uslugama, uključujući one koje se odnose na planiranje obitelji.

Prisilna sterilizacija osoba s invaliditetom u EU 11

Prisilna sterilizacija je izričito osuđena i smatra se zločinom u dva međunarodna ugovora. Prema članku 39. Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja (Istanbulska konvencija)⁸, države stranke dužne su poduzeti zakonodavne mjere za kriminalizaciju prisilnog pobačaja i prisilne sterilizacije.

Na međunarodnoj razini, Rimski statut Međunarodnog kaznenog suda, u članku 7, uključuje prisilnu sterilizaciju na popis djela koja predstavljaju zločine protiv čovječnosti „kada su počinjena kao dio široko rasprostranjenog ili sustavnog napada usmjerenog protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, sa znanjem o napadu.”⁹

Ovdje se mogu navesti i drugi međunarodni standardi kao što su Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima ili Europska konvencija o ljudskim pravima koji također uključuju relevantne odredbe.

Iako je većina država članica EU ratificirala većinu spomenutih ugovora o ljudskim pravima i obvezane su tim odredbama, u stvarnosti mnoge ne ispunjavaju svoje međunarodne obveze.

Prisilna sterilizacija u Države članice EU-a

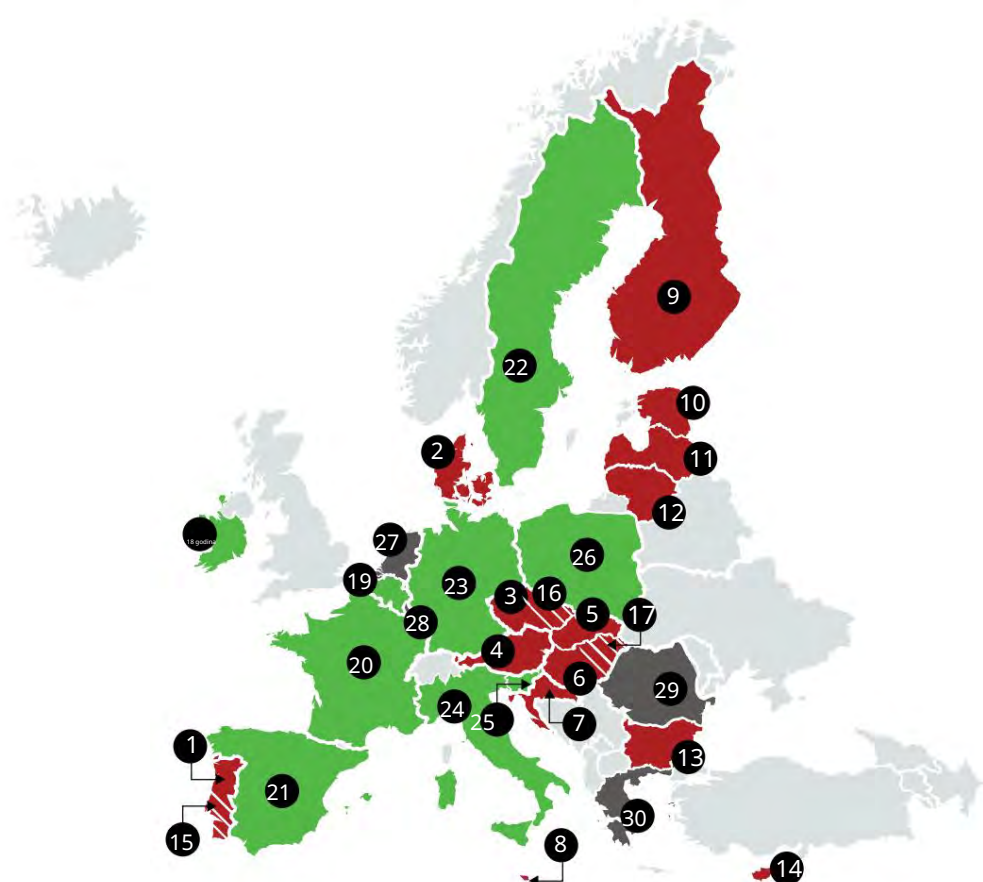
Studija zakonodavstva država članica EU o sterilizaciji pokazuje široko rasprostranjenu prisilnu sterilizaciju osoba s invaliditetom, posebno žena i djevojčica.

Prisilna sterilizacija dopuštena je zakonodavstvom 14 država članica EU¹⁰ (iako izraz „prisilna“ nije izričito prisutan u zakonodavstvu osim Mađarske i Litve)¹¹.

Zakonodavstvo Češke, Mađarske i Portugala dopušta prisilnu sterilizaciju maloljetnika.

Prisilna sterilizacija osoba s invaliditetom u EU 13

Status prisilne sterilizacije u državama članicama EU-a

● Prisilna sterilizacija dopuštena zakonom za neke osobe s invaliditetom (14)

1 Portugal

2 Danska

3 Češka

4 Austrija

5 Slovačka

6 Mađarska

7 Hrvatska

8 Malta

9 Finska

10 Estonija

11 Latvija

12 Litva

13 Bugarska

14 Cipar

▨ Prisilna sterilizacija maloljetnika dopuštena zakonom (3)

15 Portugal

16 Češka

17 Mađarska

● Prisilna sterilizacija nije zakonom dopuštena za osobe s invaliditetom (9)

18 Irska

21 Španjolska

24 Italija

19 Belgija

22 Švedska

25 Slovenija

20 Francuska

23 Njemačka

26 Poljska

● Nema informacija (4)

27 Nizozemska

29 Rumunjska

28 Luksemburg

30 Grčka

14 Europski forum za osobe s invaliditetom

U nekim zemljama koje ne dopuštaju prisilnu sterilizaciju osoba s invaliditetom, iznimke mogu postojati, na primjer kada se radi o hitnoj ili „terapeutskoj“ mjeri. To je slučaj prema zakonima Irske, Italije i Slovenije. U Francuskoj i Njemačkoj sudac se ne može složiti sa sterilizacijom osobe koja je izričito odbija, međutim razumno je pretpostaviti da osobe nemaju uvijek priliku odbiti postupak.

[Detaljnije informacije o zakonima koji su na snazi u svakoj državi članici EU mogu se pronaći na mrežnim stranicama EDF-a12.](#)

Podaci o prisilnoj sterilizaciji

Prisilna sterilizacija ostaje tabu i često se odvija iza zatvorenih vrata. Čak i kada je propisana od strane države ili suda, podaci o ovoj praksi ili ne postoje, zastarjeli su ili nisu razvrstani. Noviji podaci pronađeni su samo za Njemačku i Španjolsku.

U Njemačkoj je, prema statistikama iz 2017., 17% svih žena s invaliditetom sterilizirano, u usporedbi s 2% žena u cijeloj zemlji¹³. U 2016. godini, od 31 zahtjeva za odobrenje sterilizacije osoba s invaliditetom koje je podnio zakonski skrbnik, odobreno je 2314.

U Španjolskoj je Španjolski odbor predstavnika osoba s invaliditetom (CERMI) izvijestio o prisilnoj sterilizaciji 140 osoba s invaliditetom u 2016. godini. U prvom tromjesečju 2016. zabilježeno je 37 sudskih zahtjeva za sterilizaciju osoba s invaliditetom, a u 2015. godini na sudu je 71 slučaj sterilizacije. Prema Španjolskom glavnom vijeću pravosuđa, u posljednjem desetljeću sterilizirano je više od tisuću osoba s invaliditetom¹⁵.

Nedostatak podataka o prisilnoj sterilizaciji osoba s invaliditetom pokazuje nedostatak transparentnosti od strane država. Bez podataka teško je procijeniti broj osoba koje su podvrgnute (prisilnoj) sterilizaciji i utvrditi je li ta praksa u porastu ili smanjenju.

Unatoč tome, izvješća organizacija civilnog društva pokazuju da se ta praksa nastavlja u nekoliko država članica EU-a.

Na primjer:

- U Belgiji su nevladine organizacije izrazile zabrinutost da su žene s invaliditetom, posebno one s intelektualnim teškoćama, još uvijek izložene prisilnoj sterilizaciji. U svom izvješću Odboru UN-a za prava osoba s invaliditetom¹⁶ tvrdile su da je sterilizacija raširena u ustanovama za osobe s invaliditetom te da je čak i uvjet za ulazak žena u mnoge od tih segregiranih centara.
- U Litvi je Litavski forum za osobe s invaliditetom¹⁷ primijetio da žene s intelektualnim ili psihosocijalnim invaliditetom koje borave u ustanovama za skrb doživljavaju značajna kršenja svojih prava, uključujući prisilnu sterilizaciju. Također im nedostaje pristup pravdi i pravnim mehanizmima za pritužbe.
- U Poljskoj su nevladine organizacije izvijestile¹⁸ da, iako je prisilna sterilizacija zabranjeno, žene s invaliditetom koje žive u ustanovama i dalje se steriliziraju protiv svoje volje ili bez informiranog pristanka. Ovo pitanje nije dobro dokumentirano.

Razlozi koji se navode za opravdanje prisilne sterilizacije

Ova nametljiva i nepovratna praksa legitimna je na temelju različitih diskriminatornih razloga. Oni uključuju:

- takozvani „najbolji interes osobe“.
- medicinski razlozi.
- „zaštititi osobu od seksualnog zlostavljanja“.
- „olakšati“ kontracepciju i izbjeći „teret“ koji drugi kontracepcijske metode mogu donijeti.
- uporno paternalističko, infantilno i patrijarhalno uvjerenje prema kojem osoba s invaliditetom možda nije sposobna brinuti se za dijete.

U Belgiji¹⁹, Francuskoj²⁰ i Mađarskoj²¹ zabilježeno je da je za prijem u određene ustanove bila potrebna kontracepcija ili sterilizacija. To znači da su roditelji bili prisiljeni pristati na sterilizaciju svoje kćeri, jer nema alternative. Nije jasno je li to još uvijek slučaj otkad su Belgija i Francuska promijenile svoje zakonodavstvo.

Izuzeće od slobodnog i informiranog pristanka

Jedan od glavnih problema prisilne sterilizacije odnosi se na pojam slobodnog i informiranog pristanka. Sterilizacija je proces ili čin s nepovratnim posljedicama: lišava osobu sposobnosti za razmnožavanje.

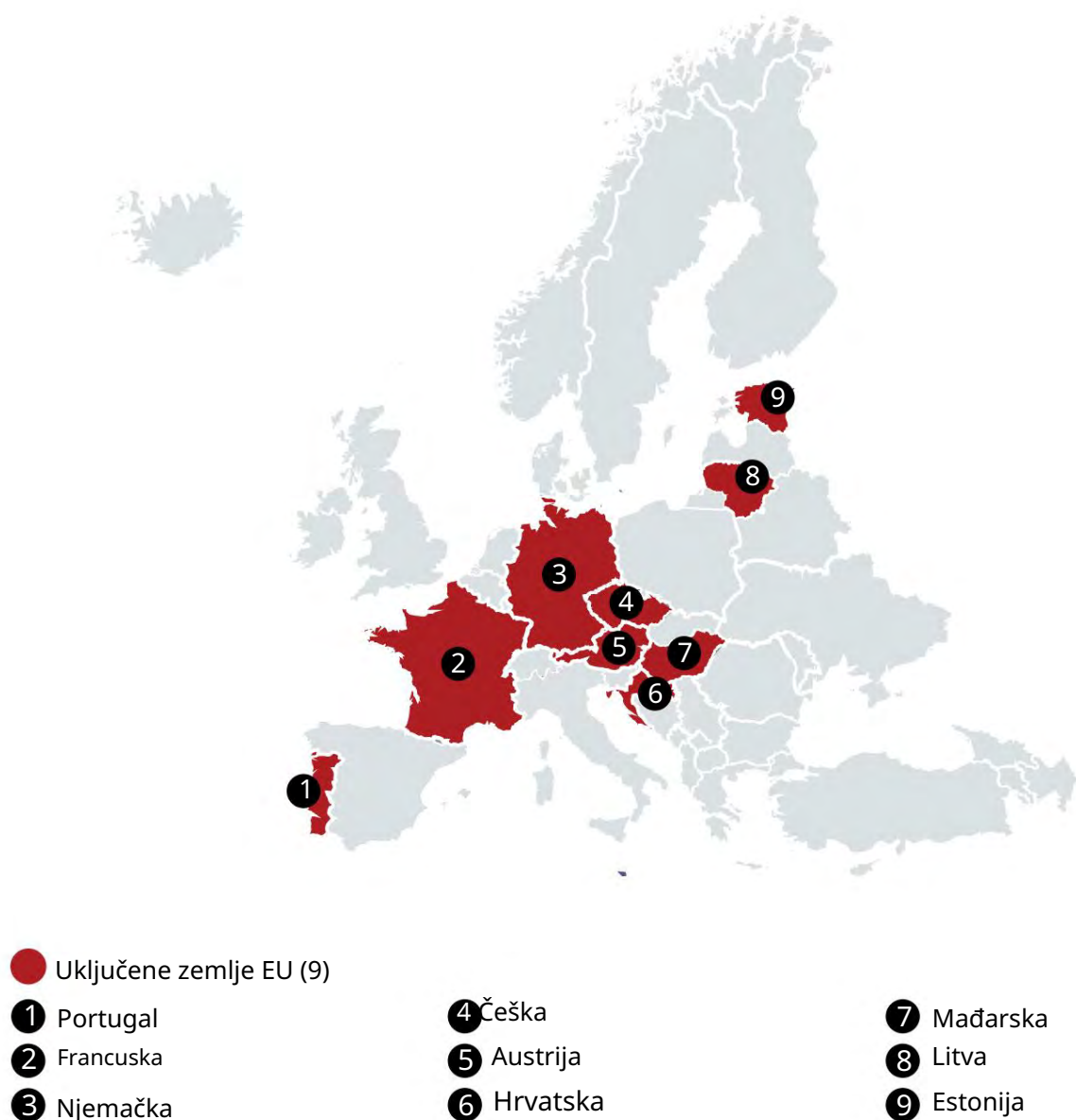
Zbog posljedica i zdravstvenog rizika sterilizacije, ključno je dobiti slobodan i informiran pristanak dotične osobe. Međutim, kada je riječ o prisilnoj sterilizaciji, odluka se donosi bez pristanka i/ili znanja dotične osobe.

U državama članicama EU-a koje dopuštaju sterilizaciju bez pristanka osobe s intelektualnim ili psihosocijalnim invaliditetom i/ili s ograničenom pravnom sposobnošću ili onesposobljenom osobom, o sterilizaciji dotične osobe odlučuju treće strane. Općenito, zakon ovlašćuje skrbnika, zakonskog zastupnika, administratora ili čak liječnika da da pristanak na sterilizaciju osobe s invaliditetom.

U Hrvatskoj i Portugalu roditelji također mogu zatražiti sterilizaciju svog (odraslog) djeteta.

U najmanje 9 država članica EU²² odluku o tome hoće li se odobriti sterilizacija ili ne donosi sud, ponekad kao odgovor na zahtjev skrbnika, zakonskog zastupnika ili bilo koje druge osobe kojoj je zakonom dopušteno izraziti pristanak dotične osobe.

Zemlje u kojima odluku o sterilizaciji donosi sudac

Iako prisilna sterilizacija u načelu nije dopuštena u Francuskoj i Njemačkoj, odluku o sterilizaciji osoba pod skrbništvom i dalje može donijeti sudac, nakon konzultacija s osobom i njezinim pravnim zastupnikom. Ako dotična osoba odbije sterilizaciju, sudac je ne može dopustiti.

U nekim zemljama koje dopuštaju prisilnu sterilizaciju, odluku mogu donijeti drugi subjekti, poput posebnog vijeća ili komisije (Danska i Slovenija) ili povjerenika za mentalno zdravlje (Malta).

Veza između prisilne sterilizacije i pravne sposobnosti

Prisilna sterilizacija predstavljena je kao sredstvo zaštite „ranjivih“ osoba. To je analogno argumentima za režime zamjenske pravne sposobnosti, posebno skrbništvo. Međutim, ovi režimi ili djela krše temeljna prava osoba s invaliditetom i potkopavaju njihovu autonomiju i pravo na samoodređenje.

Pravna sposobnost i prisilna sterilizacija su neraskidivo povezane budući da se prisilna sterilizacija posebno odnosi na osobe s intelektualnim i/ili ili psihosocijalne poteškoće, čija je pravna sposobnost ograničena. Odluke o njihovim reproduktivnim pravima prepuštaju se njihovim zakonskim zastupnicima, skrbnicima ili sudovima, između ostalih. Svjedoci smo da su mnoge države članice EU koje odobravaju prisilnu sterilizaciju ujedno i među onima koje dopuštaju zamjensko donošenje odluka.

Ove zakonske odredbe su u suprotnosti s njihovim međunarodnim obvezama²³.

Postojanje ili odsutnost „zaštitnih mjera“ za zaštitu prava osoba s invaliditetom

Neke države članice EU-a obično uključuju „zaštitne mjere“ kako bi osigurale da se traži i poštuje privola i volja dotične osobe.

Neke države predviđaju razmatranje privole ili volje dotičnih osoba prije njihove sterilizacije - to uključuje Belgiju, Bugarsku, Francusku, Njemačku, Portugal, Slovačku i Švedsku.

Budući da prisilna sterilizacija ostaje tabu i povjerljiva, nedostaju informacije i podaci o provedbi tih pravila. Teško je procijeniti primjenjuju li se takve zakonske odredbe učinkovito te traži li se i poštuje li se privola. Ovu sumnju pogoršavaju svjedočanstva o slučajevima u kojima osoba nije bila svjesna postupka²⁴ i/ili joj je o njemu lagano (npr. pretvarajući se da je sterilizacija operacija upale slijepog crijeva)²⁵. Imajući na umu da konačnu odluku donosi treća strana, postojanje i učinkovitost ove zaštitne mjere su upitni.

Osim toga, nekoliko država, uključujući Bugarsku, Češku, Njemačku, Francusku, Mađarsku i Slovačku, izričito uključuju zakonski zahtjev prema kojem dotična osoba mora biti obaviještena o postupku. Ponovno je teško utvrditi jesu li takve informacije učinkovito pružene dotičnoj osobi na jasan, pristupačan i prilagođen način. U Njemačkoj²⁶, istraživanje žena koje žive u ustanovama koje vode pružatelji usluga za osobe s invaliditetom pokazalo je da su korištene različite tehnike kako bi se žene potaknule na pristanak na sterilizaciju (uskraćivanje informacija, davanje lažnih informacija, emocionalni pritisak).

Neke države ograničavaju prisilnu sterilizaciju na određene slučajeve ili moraju ispunjavati određene uvjete da bi bila zakonita. U Austriji, prema članku 255. Austrijskog građanskog zakonika, osoba ovlaštena za upravljanje poslovima osobe ili njezin skrbnik smije pristati na sterilizaciju samo ako trudnoća može uzrokovati „rizik od trajne tjelesne patnje, rizik od smrti ili teško oštećenje zdravlja osobe“. Inače, te osobe ne smiju pristati na sterilizaciju zaštićene osobe²⁷. U Češkoj se prisilna sterilizacija pacijenta s ograničenom pravnom sposobnošću može provesti iz medicinskih razloga i uz ispunjavanje triju uvjeta: odobrenje skrbnika pacijenta, pozitivno mišljenje stručnog odbora i odobrenje nadležnog suda. U obje zemlje dotična osoba nije izravno uključena u odluku.

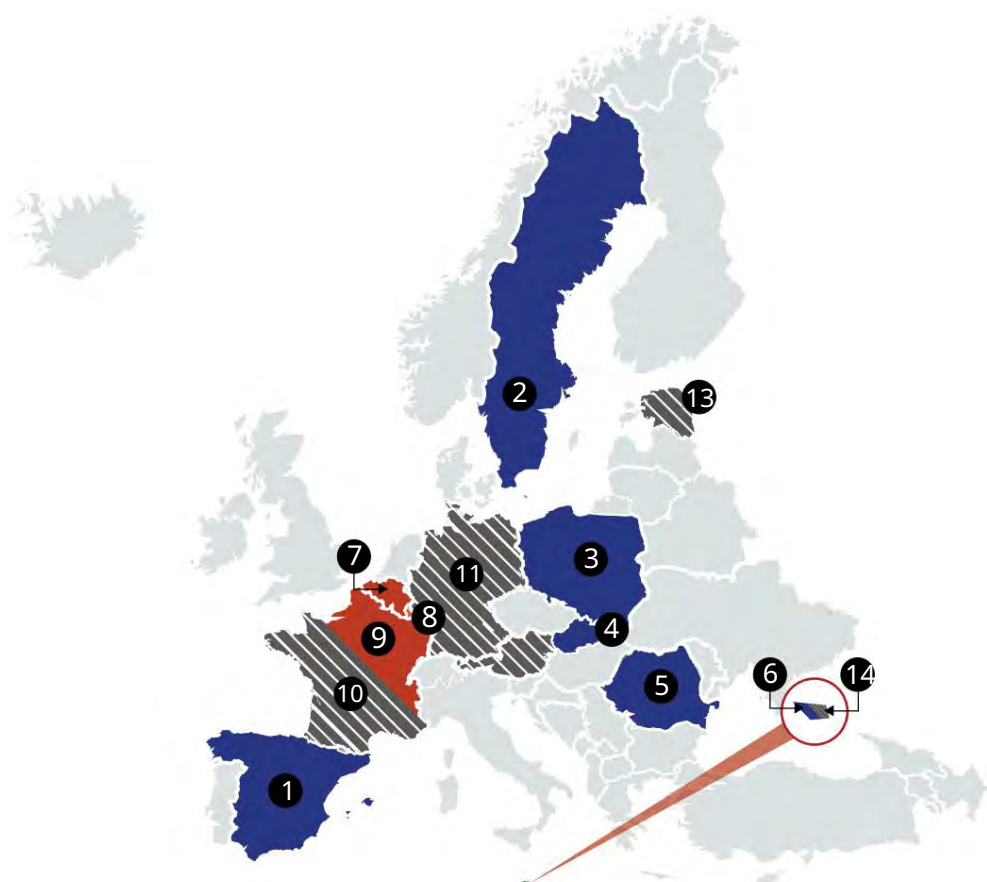
Kriminalizacija prisilne sterilizacije

Većina država članica EU-a nema posebnu odredbu kojom se zabranjuje prisilna sterilizacija u njihovom kaznenom zakonodavstvu. Zlostavljanje često spada pod drugo kazneno djelo, uključujući tjelesne ozljede, napad, nanošenje tjelesnih ozljeda, prisilu, nasilje ili međunarodne zločine poput zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina.

9 država članica EU-a izričito kriminalizira prisilnu sterilizaciju kao zasebno kazneno djelo²⁸, s različitim kaznama. Na primjer, na Malti se može kazniti s do 10 godina zatvora²⁹, dok se u Švedskoj kazneno djelo kažnjava novčanom kaznom i do 6 mjeseci zatvora³⁰.

5 država članica EU-a izričito kriminalizira sterilizaciju maloljetnika³¹.

Države članice EU-a kriminaliziraju prisilnu sterilizaciju kao zaseban prekršaj

● Kriminalizacija prisilne sterilizacije (6)

1 Španjolska

2 Švedska

3 Poljska

4 Slovačka

5 Rumunija

6 Malta

● Kriminalizacija prisilne sterilizacije kao ratnog zločina (3)

7 Belgija

8 Luksemburg

9 Francuska

▨ Samo/Također zasebna kriminalizacija sterilizacije maloljetnika (5)

10 Francuska

12 Austrija

14 Malta

11 Njemačka

13 Estonija

U nekim zemljama, prisilna sterilizacija je izričito kriminalizirana kao ratni zločin (na primjer u Belgiji, Francuskoj i Luksemburgu), ali u drugim slučajevima kazneno djelo spada pod druge odredbe vezane uz nasilje.

Prisilna sterilizacija je ponekad izričito zabranjena prema Zdravstvenom/ Zakon o mentalnom zdravlju (na primjer u Danskoj i Slovačkoj), ali je kriminaliziran pod drugim kaznenim djelima, poput medicinske prisile.

Nepostojanje eksplicitne kriminalizacije prisilne sterilizacije kao zasebnog kaznenog djela u većini država članica EU-a može se protumačiti kao sredstvo za omogućavanje pristupa sterilizaciji i izbjegavanje potencijalnog kaznenog progona trećih strana koje su dale svoj pristanak ili su je izvršile. Na primjer, prema članku 156. stavku 1. poljskog Kaznenog zakona, „ugrožavanje nečijih reproduktivnih sposobnosti“ kažnjivo je s 3 godine zatvora. Ovaj članak ne predviđa nikakvu iznimku koja bi značila da liječnik koji provodi sterilizaciju pacijenta može potencijalno djelovati nezakonito. Međutim, sterilizacija nije zabranjena u Poljskoj i žena može zatražiti i pristati na svoju sterilizaciju. Zbog ove pravne nesigurnosti u vezi s provođenjem sterilizacije, neki liječnici je nerado provode. Važno je podsjetiti da bi svi ljudi, a posebno žene, trebali imati pristup postupcima sterilizacije uz pristanak, u skladu sa svojim seksualnim i reproduktivnim pravima.

Pristup pravdi i pravnim lijekovima

Prisilna sterilizacija postavlja mnoga pravna pitanja u smislu pristupa pravdi i pravnoj zaštiti za osobe s invaliditetom, posebno žene i djevojčice s invaliditetom, koje su bile podvrgnute prisilnoj sterilizaciji bez svog pristanka. Ta pitanja često ostaju bez odgovora.

Jesu li upoznati sa svojim pravom na postizanje pravde i obeštećenja za pretrpljeno kršenje? Pruža li im se podrška i pravna pomoć? Što ako je osoba podvrgnuta prisilnoj sterilizaciji onesposobljena i želi tužiti svog skrbnika? Što ako osoba s ograničenom poslovnom sposobnošću odbije podvrgnuti se sterilizaciji, ali njihov zakonski zastupnik protiv njihove volje pristane na sterilizaciju?

Žene i djevojke s invaliditetom suočavaju se s mnoštvom prepreka prilikom traženja pravde i odštete.

U tom smislu, i Češka i Švedska uvele su poseban mehanizam za obradu zahtjeva za odštetu osobama koje su podvrgnute prisilnim sterilizacijama. Nadalje, Slovačka trenutno raspravlja o provedbi sličnog mehanizma.

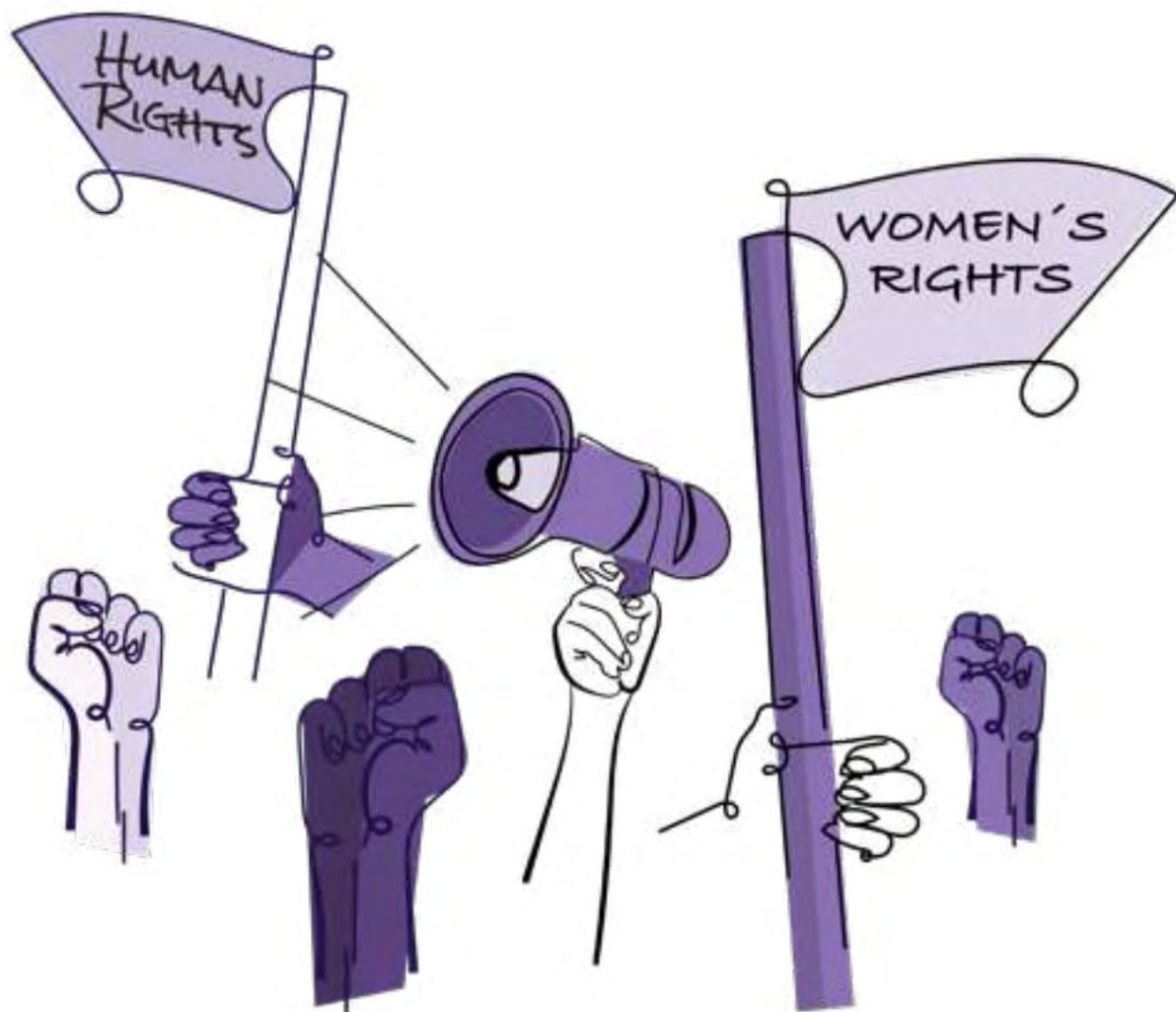
Što kažu nacionalni sudovi?

Pravne odluke pokazuju da slučajevi prisilne sterilizacije mogu biti uspješni (ili ne) ovisno o nacionalnom zakonodavstvu i pravnom sustavu.

U Francuskoj je 2005. godine udruga „Collectif contre l'handiphobie“ podnijela zahtjev Državnom vijeću³² kako bi zatražila poništenje uredbe kojom se provodi članak L.2123-2 Zakona o javnom zdravstvu, koji se odnosi na prisilnu sterilizaciju odraslih osoba s intelektualnim teškoćama. Udruga je zatražila poništenje uredbe s obrazloženjem da je zakon na kojem se uredba temeljila suprotan Francuskoj Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina te suprotan međunarodnim obvezama Francuske koje jamče, posebno, pravo na brak i osnivanje obitelji, poštovanje privatnog života ili zabranu nečovječnog i ponižavajućeg postupanja. Državno vijeće odbilo je ovaj zahtjev i smatralo da dotični zakon nije suprotan međunarodnim obvezama Francuske i ne sadrži nikakvu diskriminaciju suprotnu odredbama navedenih ugovora. Međutim, zakonodavstvo je od tada revidirano³³.

U Litvi je 2019. godine građanski sud naložio bolnici da plati 31.000 eura odštete ženi s cerebralnom paralizom koja je sterilizirana bez njezina znanja ili pristanka³⁴.

Prisilna sterilizacija osoba s invaliditetom u EU -23

Primjeri obećavajućih inicijativa i praksi prema ukidanju prisilne sterilizacije

Unatoč prilično negativnoj općoj slici, vrijedi istaknuti neke dobre prakse i obećavajuće inicijative za okončanje prisilne sterilizacije u Europi.

Švedska ima značajnu povijest prisilne sterilizacije od 1934. do 1975. Međutim, nakon ukidanja prisilne sterilizacije 1975. godine, Švedska je osnovala vladino tijelo za obeštećenje osoba koje su bile prisilno sterilizirane.

Češka također ima dugu povijest prisilne sterilizacije Roma i osoba s invaliditetom. U početku su žrtve imale samo uobičajeni građanski pravni lijek, koji je zemlja smatrala dovoljnim i zadovoljavajućim. Međutim, 2021. godine Češka je usvojila zakon s ciljem obeštećenja žrtava prisilne sterilizacije kao odgovor na pritisak civilnog društva i zbog preporuke Odbora UN-a za prava osoba s invaliditetom³⁵. Međutim, treba napomenuti da se ovaj zakon primjenjuje samo na prisilnu sterilizaciju koja se dogodila između 1. srpnja 1966. i 31. ožujka 2012.³⁶.

Što se tiče Slovačke, nakon brojnih preporuka povjerenika Vijeća Europe za ljudska prava, od kojih je posljednja bila u srpnju 2021., slovački ministar pravosuđa najavio je da su u tijeku rasprave o uspostavljanju mehanizma za preispitivanje i naknadu štete za zahtjeve koji se odnose na prisilne sterilizacije koje su se dogodile prije 2004. Od tada, i nakon osude Europskog suda

Prisilna sterilizacija osoba s invaliditetom u EU -25

Sud za ljudska prava u slučaju VC protiv Slovačke, zemlja je poduzela nekoliko mjera. Potonje uključuju osnivanje stručnog odbora koji je istraživao prisilne sterilizacije Romkinja, uvođenje informiranog pristanka u proces sterilizacije i obuku zdravstvenih djelatnika za dobivanje informiranog pristanka za sterilizaciju, između ostalog.

Još jedna dobrodošla inicijativa je kriminalizacija prisilne sterilizacije u Španjolskoj u prosincu 2020.³⁷ Prije donošenja novog zakona, odobrena je prisilna sterilizacija osoba „koje nisu sposobne dati pristanak“. U svojim zaključnim zapažanjima, Odbor UN-a za prava osoba s invaliditetom više je puta izrazio zabrinutost zbog prisilne sterilizacije i pobačaja žena i djevojčica s invaliditetom. Pozvao je Španjolsku da ukine članak 156. svog Kaznenog zakona i ukine provođenje sterilizacije i liječenja svih osoba s invaliditetom bez njihovog punog i informiranog pristanka³⁸.

S obzirom na ovaj napredak, nužno je da sve države članice EU-a prate taj razvoj događaja te kriminaliziraju i bore se protiv prisilne sterilizacije, uključujući osiguravanje pristupa pravdi i odšteti za žrtve.

Zaključak i preporuke

Prisilna sterilizacija je sustavno kršenje ljudskih prava u većini država članica EU-a. Ova raširena zlouporaba često se opravdava spremnošću da se „zaštite interesi“ dotične osobe. Nadalje, počinitelji navode potrebu da se „zaštite“ žene i djevojčice s invaliditetom od potencijalnih „problema“ koji mogu nastati zbog trudnoće.

U stvarnosti, dopuštanje prisilne sterilizacije prihvaća nametljiv oblik nasilja koji uništava živote žrtava. Dovodi do cjeloživotne traume i održava paternalistički, infantilizirajući i diskriminirajući sustav koji dovodi u pitanje sposobnost osoba s invaliditetom, najčešće žena s invaliditetom, da se brinu o djetetu i osnuju obitelj.

Prisilna sterilizacija mora biti zabranjena i kriminalizirana od strane EU i svih njezinih država članica EU. Pozivamo na:

- » Kriminalizacija prisilne sterilizacije prema
predložena Direktiva EU o borbi protiv nasilja nad ženama i
obiteljskog nasilja
- » Kriminalizacija prisilne sterilizacije od strane svih
Države članice EU-a bez iznimke na temelju invaliditeta ili pravne
sposobnosti

- » Usvajanje mjera na razini EU i članica
na državnoj razini kako bi se osigurao pristup pravdi, uključujući
odgovarajuće kaznene sankcije i odštetu za žrtve
- » Ratifikacija Istanbulske konvencije od strane
EU i sve njezine države članice

Seksualna i reproduktivna prava osoba s invaliditetom, posebno žena i djevojčica s invaliditetom, moraju biti zajamčena. To uključuje pravo izbora hoće li imati djecu ili ne.

Bitno je osigurati slobodan pristup jasnim i odgovarajuće informacije o reproduktivnom zdravlju i pravima, kontracepcijskim metodama i spolnom odgoju, pristupu sigurnom pobačaju, ginekološkoj skrbi i podršci roditeljstvu.

Kako bi se poštivala njihova prava, države članice EU-a moraju osigurati obuku medicinskog osoblja i stručnjaka o informiranom pristanku pacijenata s invaliditetom. Također moraju staviti informacije na raspolaganje obiteljima.

Kontakt

Marine Uldry, službenica za ljudska prava:

Senior Human Rights Officer: marine.uldry@edf-feph.org

Tajništvo EDF-a: info@edf-feph.org

Europski forum za osobe s invaliditetom
Mundo Madou
Avenija umjetnosti 7-8
1210 Bruxelles, Belgija

Funded by the
European Union

Financirano od strane Europske unije. Izneseni stavovi i mišljenja su, međutim, isključivo stavovi autora/autorica i ne odražavaju nužno stavove Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni tijelo koje dodjeljuje potporu ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Prisilna sterilizacija osoba s invaliditetom u EU -29

30 Europski forum za osobe s invaliditetom

Završne bilješke

1 Belgija (kao ratni zločin), Francuska (kao ratni zločin), Luksemburg (kao ratni zločin), Malta, Poljska, Rumunjska (kao ratni zločin i zločin protiv čovječnosti te kao oblik nasilja temeljenog na spolu), Slovačka, Španjolska i Švedska. Međutim, važno je napomenuti da kriminalizacija prisilne sterilizacije i dalje može predstavljati iznimku, na primjer u slučaju sterilizacije osoba s invaliditetom. Na primjer, na Malti.

2 Nisu pronađene informacije o Grčkoj, Luksemburgu, Nizozemskoj i Rumunjskoj.

3 EDF i CERMI, [Završetak prisilne sterilizacije žena i djevojčica s invaliditetom](#), str. 11, svibanj 2017., i Human Rights Watch, Sterilizacija žena i djevojčica s invaliditetom – informativni dokument, studeni 2011.

4 [Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativni protokol](#), 13. prosinca 2006.

5 Na primjer, u svom [Općem komentaru br. 3 o ženama s invaliditetom](#), stavci 32. i 63.

6 Hrvatska, Češka, Francuska, Njemačka, Mađarska, Italija, Litva, Poljska, Portugal, Slovačka i Španjolska. Odbor za prava osoba s invaliditetom nije pregledao sve države članice EU-a.

7 [Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena](#), 18. prosinca 1979.

8 [Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja](#) (Istanbulska konvencija)

Br. 210, 11. svibnja 2011.

9 [Rimski statut Međunarodnog kaznenog suda](#), srpanj 2002.

10 Austrija, Bugarska, Hrvatska, Cipar, Češka, Danska, Estonija, Finska, Mađarska, Latvija, Litva, Malta, Portugal i Slovačka. Nema pronađenih podataka o Grčkoj, Luksemburgu, Nizozemskoj i Rumunjskoj.

11 U Mađarskoj je prisilna sterilizacija izričito dopuštena zakonom iz medicinskih razloga, a u Litvi u hitnim slučajevima (kada osoba ne može izraziti svoju volju).

12 Ova će se stranica ažurirati novim i trenutno nedostajućim informacijama.

13 U dobi od 15 do 65 godina.

14 Izvješće Njemačkog instituta za ljudska prava (Deutsches Institut für Menschenrechte), Podnesak za informiranje Odbora za CEDAW o pripremi popisa pitanja prije izvještavanja Njemačke, str. 6, siječanj 2020.

15 parlamentarnih pitanja Europskoj komisiji, Beatriz Becerra Basterrechea (ALDE), 7. veljače 2018.

16 Stajalište udruga i savjetodavnih struktura koje predstavljaju osobe s invaliditetom, 1. izvješće – Belgija, UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Izvješće u sjeni koje je pokrenuo i koordinirao Belgijski forum za osobe s invaliditetom, veljača 2014.

17 Litvanski forum osoba s invaliditetom, Dodatne informacije Odboru UN-a za CEDAW za pregled Litve, 74. sjednica, listopad 2019.

18 Udruga žena s invaliditetom, ONE.pl i Women Enabled International, Zajednički podnesak Odboru za prava osoba s invaliditetom za pregled Poljske, srpanj 2018.

19 Stajalište udruga i savjetodavnih struktura koje predstavljaju osobe s invaliditetom, 1. izvješće – Belgija, UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Izvješće u sjeni koje je pokrenuo i koordinirao Belgijski forum za osobe s invaliditetom, veljača 2014., §28 str. 64.

20 Louise Hemmerlé – Francuska Info, « Peut-on se passer de leur avis? »: la délicate question de la contraception des femmes handicapées mentales, 30. srpnja 2018.

21 Informacije nevladinih organizacija (Mađarska unija za građanske slobode, Grupa za zagovaranje Samostalan život u zajednici, Zaklada Validity – Centar za zagovaranje mentalnog invaliditeta) Odboru UN-a za prava osoba s invaliditetom kao odgovor na Popis pitanja prije izvješćivanja u vezi s kombiniranim drugim i trećim periodičnim izvješćima Mađarske, §40-43, veljača 2020.

22 Austrija, Hrvatska, Češka, Estonija, Francuska, Njemačka, Mađarska, Litva i Portugal.

32 Europski forum za osobe s invaliditetom

23 Vidi informacije o zamjenskom donošenju odluka u dokumentu [o stajalištu EDF-a o osiguravanju prava osoba s invaliditetom u građanskopravnoj suradnji](#), ožujak 2022.

24 Na primjer, gluha žena je sterilizirana kao odrasla osoba i saznala je za to tijekom liječničkog pregleda jer nije mogla zatrudnjeti. Više informacija u [izvješću EDF-a pod nazivom Prestanak prisilne sterilizacije žena i djevojčica s invaliditetom](#), 2017., stranice 30-31.

25 Vidi na primjer [slučaj Leilani Muir-O'Malley u Kanadi](#).

26 Njemački institut za ljudska prava (Deutsches Institut für Menschenrechte), [Podnesak za informiranje Odbora za CEDAW o pripremi popisa pitanja prije izvještavanja Njemačke](#), str. 6, siječanj 2020.

27 Međutim, sterilizacija je upitna jer se mogu poduzeti manje invazivne mjere poput pobačaja u slučaju neposredne opasnosti za život trudna osoba.

28 Belgija (kao ratni zločin), Francuska (kao ratni zločin), Luksemburg (kao ratni zločin), Malta, Poljska, Rumunjska (kao ratni zločin i zločin protiv čovječnosti te kao oblik nasilja temeljenog na spolu), Slovačka, Španjolska i Švedska. Međutim, važno je napomenuti da kriminalizacija prisilne sterilizacije i dalje može predstavljati iznimku, na primjer u slučaju sterilizacije osoba s invaliditetom. Na primjer, na Malti.

29. § 251F CAP-a. 9. Kaznenog [zakona Malte](#).

Članak 30. § 8. [švedskog Zakona o sterilizaciji \(1975:580\)](#).

31 Austrija, Estonija, Francuska, Njemačka i Malta.

32 [Conseil d'Etat, 1ère et 6ème sous-sections réunies](#), Br. 248357, 26. rujna 2005.

33 Važeći [članak L2123-2 francuskog Zakona o javnom zdravstvu](#) kako je revidirano u ožujku 2020.

34 CEDAW, [Sažetak zapisnika 1735. sastanka, CEDAW/C/SR.1735](#), §29 (gđa Sadauskienė), listopad 2019.

35 To je unatoč činjenici da su neke prisilne sterilizacije osoba u sustavu zamjenskog donošenja odluka još uvijek dopuštene prema važećem zakonu.

36 Romea, [češki predsjednik potpisuje zakon o odšteti žrtvama ilegalnih sterilizacija](#), kolovoz 2021.

37 [Organski zakon 2/2020.](#)

38 Odbor CRPD-a, Zaključne napomene o početnom izvješću Španjolske, [CRPD/C/ESP/CO/1](#), §38, listopad 2011.; [CRPD/C/ESP/CO/2-3](#), §33-34, svibanj 2019.

EUROPEAN
DISABILITY
FORUM

Avenija umjetnosti 7-8

B-1210 Bruxelles

T +32 2 329 00 59

info@edf-fehp.org

www.edf-fehp.org